

KÜRESEL MALİ KRİZE KARŞI TÜRK KOBİ'LERİNDE DAVRANIŞ ŞEKİLLERİ VE DEĞİŞİKLİKLERİ

Ünsal BAN*

Adnan GÜZEL**

Yüksel İLTAŞ***

Özet: Bu çalışmada Türkiye ekonomisinde yaşanan krizlerin tarihsel gelişimi ve etkileri, 2007–08 mali krizinin Türkiye’de reel sektöre yansımaları, ekonomik kriz ve KOBİ’ler, KOBİ’lerin ekonomideki yeri olmak üzere dört boyutta incelenmiştir. Çalışmanın uygulama kısmında, Kayseri’de faaliyet gösteren KOSGEB envanterine kayıtlı firmalar üzerinde küresel mali krize karşı KOBİ’lerde oluşan davranış şekilleri ve değişiklikleri tespit edilmiştir. Bu çalışma KOBİ’lerin kriz karşısında hangi davranış şekillerini ve değişikliklerini gösterdiklerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırma bulguları, çalışmanın teorik bölümlerini desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kriz, KOBİ, Küreselleşme, İstihdam.

Against The Global Financial Crisis, Behavioral Patterns and Its Changes in Turkish Small and Medium Enterprises (SMEs)

Abstract: In this research, the historical development and the effects of the crisis experienced in Turkey have been studied in four dimensions which are the reflections of the 2007–2008 financial crisis to the real sector, economic crisis, the SMEs (Small and Medium Size Enterprises) and as the last one the position of SMEs in economy. In the practice area of the study, the types and changes of behaviour against the global economic crisis in the firms registered to the Kayseri inventory have been determined. This research has been done with the aim of setting forth the types and changes of behaviour in the SMEs against crisis. The findings of research support the theoretic parts of the study.

Key words: Crisis, SMEs, globalization, employment.

Giriş

2007 yılında dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD’de konut sektöründe başlayan ve küresel krize dönüşerek bütün dünyayı etkisi altına alan krizin boyutlarının nereye varacağı ve nerede son bulacağı ha-

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Ticaret Turizm Eğitim Fakültesi, unsalban@gmail.com.

** Dr., Vakıfbank Yatırım Bankacılığı ve İştirakler Bankacılığı,
adnan.guzel@vakifbank.com.tr

*** Öğr. Gör., Ahi Evran Üniversitesi, Çiçekdağı MYO, iltasyuksel@gmail.com

len belirsizliğini devam ettirmektedir. Kriz her ne kadar başlangıçta bir mortgage krizi olarak ortaya çıksa da ilerleyen süreçte likidite ve güven krizine dönüşmüştür. Dünyanın 17. büyük ekonomisi olan Türkiye’de krizin etkileri 2008 yılı son çeyreğinden itibaren giderek belirginleşmeye başlamıştır. Türkiye yaşanan bu krizden dış kaynak temini, iç kredi, dış ticaret ve güven gibi dört farklı yönde etkilenmektedir.

Tarihinde birçok kez krizle karşılaşmış olan Türkiye’de 2008 küresel krizi en çok reel sektörü vurmuştur. Ülkemiz reel kesimi, kredi maliyetlerinin artışı, yurtdışı pazarlarının daralması, dış kredi kaynaklarının azalması gibi birçok nedenden dolayı büyük kayıplar yaşamıştır. Reel sektörde yaşanan bu kayıplar büyüme, işsizlik ve enflasyon rakamlarına yansımış, bunun sonucunda da ülke ekonomisi durgunluğa girmiştir.

Bilindiği üzere Türkiye’de işletmelerin % 99.7’sini KOBİ’ler oluşturmaktadır. Ekonominin bel kemiğini oluşturan KOBİ’ler, krize yüksek miktarda döviz borcuna sahip olarak girmelerinden ve dış piyasalarda yaşanan talep daralmasının ihracat kapasitesini olumsuz etkilemesinden dolayı krizin yıkıcı etkisinden kurtulamamıştır. KOBİ’lerin içinde bulunduğu bu zor durum, Türkiye’de üzerinde düşünülmesi gereken en önemli konulardan bir tanesini oluşturmaktadır.

Krizler, önlenmesi ve kaçınılması özel bir yönetsel dikkat gerektiren önceden belirlenemeyen olaylar olup, beraberinde belirsizlik ortamı getirmektedir. Krizle birlikte KOBİ’ler faaliyetlerini bu belirsizlik ortamında sürdürmek durumuyla karşı karşıya gelmektedir. KOBİ’ler bu belirsizliği kendi lehine çevirebilmek ve bu belirsizlik ortamından çıkabilmek için her zaman bazı önlemler almak ve davranış değişiklikleri göstermek durumundadır.

Çalışmamızda, krizin olumsuz etkilerini üzerinde bir gölge gibi hissedilen KOBİ’lerin aldığı önlemler ve süreç içerisinde göstermiş oldukları davranış şekilleri ve değişiklikleri geniş çaplı olarak ele alınmıştır. Çalışmada, Türkiye’de yaşanan krizlerin tarihsel gelişimi ve etkileri, 2008 mali krizin Türkiye’de reel sektöre yansımaları ve KOBİ’lerin ekonomideki yeri, krize karşı KOBİ’lerde oluşan davranış şekilleri ve değişiklikleri başlıklarının yanında bir de Kayseri’de KOSGEB envanterine kayıtlı firmalar üzerinde yapılan bir araştırmaya yer verilmiştir.

Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Tarihsel Gelişimi ve Etkileri

Tarihinde on beş kez krize giren Türkiye ekonomisi, yakasını krizden kurtaramıyor. Türkiye ekonomisi krizle ilk kez 1929 yılında tanıştı. 1929'da Amerika'da patlak veren bütün dünyayı etkisi altına alan, en çok sanayileşmiş şehirleri vuran büyük bir ekonomik bunalım başladı, bu bunalımdan Türkiye ekonomisi ciddi şekilde etkilendi ve ilk krizle tanıştı. Bunu İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1944 yılında bütçe açığı takip etti ve tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ekonomik dengeler değişti. Bu dönemde Türkiye ilk kez devalüasyonla tanıştı.

1950–1954 yıllarında dış sermayeye açılma ve serbest piyasa ekonomisine geçiş dönemi başladı. 1950'lerin başlarında bütçe açık vermeye başladı ve daha sonraki yıllarda devam etti. Kore Savaşı dünya piyasasında hammadde fiyatlarını arttırdı. Bunun sonucunda kredili ithalat uygulamasına geçildi ve ticari nitelikli dış borçlar ödenemez hale geldi. Ödenemeyen dış borç yükü kamu açıklarını artırdı ve enflasyon artarak Türkiye yeni bir krize girdi. 1958'lere gelindiğinde ise Türkiye'nin günü gelmiş 256 milyon dolar tutarında dış borcu bulunuyordu. IMF ile bir istikrar programı uygulaması kabul edilerek devalüasyona gidildi. 1958 yılında 55.3 milyon dolar olan bütçe açığı 1959'da 266.7 milyon dolara yükselerek dış ticaret açığı büyüdü. Yine 1959'da Türkiye tarihe, hayat pahalılığında Brezilya'dan sonra dünya ikincisi olarak geçti (ATO,2005:1).¹

1974 yılında petrol fiyatlarının aşırı artarak 4 katına çıkması, Türkiye ekonomisini olumsuz etkiledi. Petrol fiyatlarındaki artış ithal edilen sanayi ürünlerinin fiyatlarını da yukarıya doğru tırmandırdı. Dönemin hükümetlerinin düşük faizli kredileri kullanmaları sonucu 1970 yılında 1.8 milyar dolar olan borç, 1977 yılında 10 milyar dolara çıktı. 1978 yılında kısa vadeli borçların toplam borç içindeki payı artarak yüzde 52'ye ulaştı ve 1978'de kriz patlak verdi. 1979 ve 1980'de OPEC üyeleri petrol fiyatını ikinci kez yüzde 150 oranında artırdı. İşsizlik oranı % 20'lere çıkarken enflasyon oranı da % 63.9'a yükseldi. Türkiye'de yoğun ekonomik kriz yaşanmaya başladı (ATO, 2005: 1).

1 Çalışmada kullanılan veriler Ankara Ticaret Odası (ATO) tarafından yayınlanan Krizler Tarihi Raporundan elde edilmiştir.
<http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=276&l=1>

Yıllar itibariyle kamu açıklarındaki artış ve mali piyasalardaki dalgalanma sonucunda faizler yükselirken döviz rezervi azaldı. Dış borç stoklarındaki artışla beraber kısa vadeli borçların toplam borçlar içindeki payının artması sonucu ekonomik durgunluk sürecine girildi. Dış ticaret açığı artarak 1990 yılında 9.3 milyar dolara ulaştı ve Türkiye kendisini bekleyen krizle karşılaştı. 1991 yılındaki körfez krizi 1991 krizini tetikledi. Önceki yıllarda olduğu gibi dış borç stoku artmış ve kısa vadeli borçların toplam borçlar içindeki payı artmış ve kaçınılmaz son “Kriz” ile karşılaşmıştır. 1991 yılında, dış borç stoku 8 milyar dolara yakın artış gösterdi ve kısa vadeli borçlardaki artış 4 milyar dolara yaklaştı. Bunun sonucu olarak cari işlemler bilançosu, tarihi bir sıçramayla açığını 2.6 milyar dolara çıkardı. Kriz kısa süreli ancak çok şiddetli oldu ve 1993 sonlarında başlayıp bir yıl sonra 1994’te patlak verdi (ATO, 2005: 1).

Türkiye’de 1991, 1994 ve 1999 yıllarında üst üste krizler yaşandı. 1994 ve 2001 krizleri karakteristik özellikleri itibariyle diğerlerinden farklıydı. Bu iki kriz bankacılık sektörünü vurdu ve çok sayıda bankanın faaliyetlerini durdurdu. 2001 yılında mali denetimin yetersiz olması, bilanço risklerinin bankacılık ve şirket sektöründe yüksek olması ortak iki krizin özellikleridir. Krizin arkasından topyekûn çöküşü önlemek için devlet, şirketlerin ve bankaların yeniden sermayelendirilmesi yükü altına girmiştir. Yine 2001 yılında Türkiye’de yaşanan ekonomik krizde para ve maliye politikaları sıkılaştırılmış, vergi oranları artırılmış, yeni vergilendirme alanları devreye konulmuştu. Özelleştirme ve dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasına çalışılmış, ticaretin serbestleştirilmesi için önlemler alınmıştı. Kamu harcamalarının azaltılması, bütçe açığının düşürülmesi, ulusal tasarrufların dolayısıyla faiz dışı fazlanın artırılması amaçlanmıştı.

2007–2008 krizi ise günümüze kadar yaşanmış olan krizlerden “Küresel Olma” özelliği ile ayrılmaktadır. Yaşanan bu küresel mali kriz, sistemin aşırı risk aldığını, bünyesinde bulundurduğu varlıkları doğru fiyatlandıramadığını ve şeffaflık konusunda önemli bir zafiyet verdiğini ortaya koymuştur. Yaşanan bu mali krizin nasıl ortaya çıktığından daha önemli olan bu krizin etkilerinin neler olacağı, krizden etkilenmemek veya en az şekilde etkilenmek için nasıl önlemler alınacağı ve bu önlemlerin nasıl uygulanmaya konulması gerektiğidir. Yani

krizin neden olacağı hasarları kontrol etmek ön planda olmalıdır.

2008 yılı gerek Dünya Ekonomisi ve gerekse Türk Ekonomisi açısından mevcut düzeni değiştiren bir dönüm noktası olarak tarihteki yerini aldı. Finansal piyasaların küreselleşmesinin bir sonucu olarak bu krizden etkilenmeyen ülke kalmadı. Kimin kazandığı kimin kaybettiği oldukça karışık. Her ülke her ekonomik durumda her olumsuz gelişmede yeni önlemler uygulamaya koymakta, bir biri ardına istikrar paketleri açıklamaktadır.

Ekonomik durgunluğu aşmak amacıyla para ve maliye politikaları gevşetiliyor. Merkez Bankaları hızla faizleri indiriyor, finans sektörü aracılığı ile ekonomiye büyük kaynak aktarmayı planlıyor, para basmaktan çekinmiyor. Devletler harcama tutarını artırmak amacıyla vergi oranlarında indirim yapıyor, bütçe açıkları artıyor, açığın finansmanı amacıyla da daha fazla borçlanılıyor. Uluslararası korumacılık eğilimleri belirgin bir şekilde artıyor.

Küresel Mali Krizin Türkiye Ekonomisine Yansımaları

Küresel mali kriz ile dünya ekonomisi bir bütün olarak durgunluğa girmeye başladı. Küresel kriz, tüm dışa açık ülkeleri olduğu kadar Türkiye'yi de etkileyecek. Bu global resesyon, ülkemizi yabancı kaynak bulmak ve dış borçların finansmanı konularında zorlayacaktır. Yaşadığımız bu krizden asıl etkilenecek kesim reel sektördür. Çünkü ülkemiz özel sektörünün bu krize yüksek miktarda döviz borcuna sahip olarak girmesi ve dış piyasalarda yaşanan talep daralmasının ihracat kapasitesini olumsuz etkilemesinden dolayı, reel sektör bu krizden asıl etkilenecek kesimi oluşturmaktadır.

Kriz Türkiye'yi dört kanaldan etkileyecektir (TEPAV, 2008: 4-5).

Bunlardan ilki ve en önemlisi kredi kanalıdır. Mevcut durumda Türkiye bankalarında herhangi bir yapısal bozukluk gözlenmiyor olması yaşadığımız krizi 2001 krizinden ayıran önemli bir unsurdur. Ancak bu durum bankaların dışarıdan temin edeceği fonlardaki azalmanın önüne geçemeyeceği için, sendikasyon kredilerinde ve döviz cinsinden borçlanmada zorluklar kaçınılmazdır. Türkiye'de hem bankalar hem de şirketler, dışarıdaki bugün bilançosu hasarlı hale gelen bankalardan kredi kullanmışlardır. Bu kanalın kapanması sonucunda, daralacak

olan kredi hacmi, şirketleri ve bankaları bilanço küçültmeye zorlayacaktır. Büyük şirketlerin aldıkları kredilerin azalması ise bu şirketlerin tedarik zincirlerini etkileyecektir. Bu durumda, tedarik zincirlerindeki KOBİ'ler üzerinde oluşacak etki, domino etkisi biçiminde olacaktır. Ticari kredilerdeki daralma, KOBİ'ler, esnaf ve çalışanlar tarafından ağır şekilde hissedilecektir.

İkinci kanal portföy yatırımı kanalıdır. Hedge fonları ve özel yatırım fonları (private equity) Türkiye'ye finansman akımında önem taşımaktadır. Küresel likiditenin genişlediği dönemde, her iki kanalın da yüksek kredi miktarlarından sağlanan kaldıraç etkisiyle işlediklerine dikkat edilmelidir. Önümüzdeki dönemde, buradan aktarılacak fonların azalacak olması Türkiye'ye döviz arzını önemli ölçüde azaltacak, döviz likiditesi açısından sorunlara yol açacak ve Türk lirasının değer kaybı sürecini hızlandırabilecektir.

Üçüncü kanal dış-ticaret kanalıdır. Mali piyasalardaki krizin reel sektöre de yansması sonucu, tüm dünyada büyüme hızı öngörülerini aşağı doğru güncellenmiştir. Özellikle gelişmiş ekonomilerin önemli bir kısmının resesyona gireceği neredeyse kesinleşmiştir.

Dördüncü ve son kanal ise, artan risk algılamasının ve azalan güvenin tüketici ve yatırımcı davranışlarını olumsuz etkilemesidir. Bu belirsizlik ortamından en hızlı olumsuz etkilenen kalem özel yatırım harcamalarıdır. Aynı ortamın hane halkı psikolojisinde ve dolayısıyla bekleyişlerinde neden olacağı bozulma ile özellikle dayanıklı tüketimin hızla daralması kaçınılmaz olacaktır.

Yaşanan bu küresel krizden en çok etkilenenlerin başında reel sektör gelmektedir ki açıklanan sayısal veriler de bunu destekler niteliktedir. Türkiye, tahminlerin de üstünde olan yüzde 13,8'lik bir ekonomik küçülme yaşamıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2009 yılı birinci dönem gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYH) sonuçlarına göre; GSYH yılın ilk çeyreğinde geçen yılın aynı dönemine göre sabit fiyatlarla yüzde 13,8 azalarak 24 milyar 518 milyon liradan 21 milyar 145 milyon liraya inmiştir. Yüzde 2,2 düşüş yaşayan cari fiyatlarla GSYH'de ise 215 milyar 846 milyon liradan 210 milyar 997 milyon liraya gerilemiştir.

Türkiye ekonomisi 2008'in son döneminde yüzde 6,2 küçülmenin ardından 2009 yılında gelen yüzde 13,8'lik küçülme ile iki dönem üst

üste küçülme yaşayarak teknik olarak resesyona girmiştir. Yaşanan bu kriz 2001 yılından itibaren süren 27 dönemlik büyümeye son vermiştir. Tablo 1'de Türkiye ekonomisinin yıllar itibariyle büyüme oranları verilmiştir.²

Tablo 1: Türkiye Ekonomisinin Yıllar İtibariyle Büyüme Oranları (%)

Yıl	I.Dönem	II. Dönem	III. Dönem	IV. Dönem
2001	1,3	-6,3	-6,5	-9,5
2002	0,3	6,4	6,2	11,1
2003	8,1	4,0	4,3	5,2
2004	10,0	11,9	8,1	8,0
2005	8,5	7,7	7,6	9,8
2006	5,9	9,7	6,3	5,7
2007	8,1	3,8	3,2	4,2
2008	7,3	2,8	1,2	-6,2
2009	-13,8			

Kaynak: Referans Gazetesi (<http://www.referansgazetesi.com>)

Küresel kriz; imalat sanayi, ticaret, ulaştırma, inşaat gibi sektörlerde de ciddi hasarlara neden olmuştur. Tablo 2'de sektörlerin 2008 ve 2009 yılı değişimleri ve GSYH'ye katkısı verilmiştir.

Tablo 2: Hangi sektör GSYH'ya ne kadar katkı yaptı (%)

Sektör	2008	2009	GSYH'ye katkısı (puan)
Tarım	8,1	-3,0	-0.1
Madencilik	4,7	2,0	-0.09
İmalat	8,8	-18,5	-4.5
Elekt., gaz üret.	8,3	-6,1	
İnşaat	-3,1	-18,9	-1.0
Ticaret	10,2	-25,4	-3.0
Otel, lokanta	1,3	2,8	0.04
Ulaştırma	8,4	-17,6	-2.5
Mali aracı kurul.	9,3	10,8	1.4
Dolaylı ölç. mali.	8,0	10,7	0.8
Vergi	9,9	-21,2	-1.7

Kaynak: Referans Gazetesi (<http://www.referansgazetesi.com>)

2 Referans Gazetesinin 01.07.2009 Tarihli Ekonomi Haberi.
http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=125237

Sayısal verilerden de anlaşılacağı üzere 2009 yılının ilk çeyreğininde yüzde 13.8 küçülen Türkiye ekonomisi 1945 yılındaki yüzde 15.3 küçülmeden sonra Türkiye tarihinin en yüksek küçülmesini yaşamış oldu.

Ekonomik Kriz ve KOBİ'ler

Kriz, örgütün değer, amaç ve kaynaklarını tehdit ederek, tüm örgütü varlığını sürdürmeme tehlikesi ile karşı karşıya bırakan, belirsizlik ve zaman baskısı nedeniyle örgüt üyeleri arasında gerilim yaratan, gerekli önlemlerin zamanında alınmasıyla ortadan kaldırılabilecek veya etkileri en aza indirilebilecek, sınırlı zamanı kapsayan plansız bir değişim sürecidir (Aydemir ve Demirci, 2005: 65). Kriz, öncesiyle ve sonrasıyla, işletmeler ve genel ekonomi üzerinde birçok kalıcı etki bırakabilmektedir. Yukarıdaki tanımı en temel anlamıyla verecek olursak bir örgütün beklentileri ve çevresi arasında gerçekleşen büyük uyumsuzluktur.

Kriz ortamında faaliyetlerini sürdüren işletmelerin faaliyetlerini devam ettirmeleri, amaçlarını gerçekleştirebilmeleri, keskinleşen rekabet koşullarında pazar paylarını koruyabilmeleri ve artırabilmeleri, hatta yeni pazarlara girebilmeleri kriz ile değişen çevreye büyük ölçüde uyum sağlayabilmelerine bağlıdır.

Krizlerin işletmeler üzerine tehditleri olduğu gibi olumlu etkileri de vardır. Krizin olumlu ve olumsuz etkileri yapılan bir araştırmada şöyle belirlenmiştir (Azmi ve Gafuroğlu, 2008: 436).

Olumlu etkileri: Yeni pazar arayışları, dış pazarlara açılma gereği, maliyetlerin azaltılması gereği, öz kaynakların öneminin anlaşılması, kalitenin önem kazanması, Ar-Ge'nin önem kazanması.

Olumsuz etkileri: Merkezi yönetim nedeniyle yaratıcılığın azalması, örgüt içi çatışma ve gerilimin artması, finansal sorunların ve işten çıkarmaların artması, çalışanların motivasyonunun düşmesi, sabit giderlerin ve atıl kapasitelerin artması, teknolojik yenilenmenin durması, güven ortamının sarsılması.

İşletmelerin yaşamlarını tehdit eden durumlar olarak bilinen krizler işletmelere bazı fırsatları da sunar. Krizler işletmelere, değişim ve yeniden yapılanma, rekabet üstünlüğü elde etme, büyüme ve dış pazarlara açılma, uluslararasılaşma fırsatları sunmaktadır. Tehdit unsurunun

yanında çeşitli fırsatlar da sunan krizleri birer karmaşa durumu olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

KOBİ'lerin Ekonomideki Önemi

Günümüzde ABD dahil olmak üzere hemen hemen tüm ülkelerde KOBİ'lerin gerek işyeri, gerek istihdam ve gerekse üretimdeki payları genel ekonomi içinde her geçen gün ihmal edilemez boyutlara ulaşmaktadır (Gültekin, 2001: 28).

İşsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasında oynadıkları rolleri, dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesine yaptıkları olumlu katkıları ve piyasa koşullarında meydana gelen değişimlere hızlı uyum sağlayabilen esnek bir üretim yapısına sahip olmaları, KOBİ'leri günümüz dünyasında daha önemli bir konuma getirmektedir. Taşıdıkları önem dolayısıyla başta gelişmiş ülkeler olmak üzere hemen bütün ülkeler KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için uygun ortamı hazırlayacak politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadır (DPT, 2007: 22).

Dünya genelinde özellikle 1980'li yıllarda artarak devam eden globalleşme ve finansal liberalizasyon süreci, beraberinde değişen koşullara ve yeniliklere hızla uyum sağlayabilen şirketlerin önemini arttırmıştır. Büyük ölçekli işletmelerin ekonomik ve siyasi konjonktürdeki değişimler karşısında hareket kabiliyetinin sınırlı olması, teknolojiye en son gelişmelerin bu şirketlere adaptasyonunun maliyetinin yüksekliği nedeniyle uyum sorununun yaşanması, ekonomide meydana gelen değişikliklere uyum sağlama esnekliği yüksek ve konjonktürel dalgalanmalara, ekonomik ve mali krizlere karşı daha esnek olan, ekonomik ve sosyal yaşamın temel istikrar unsurlarından biri olan KOBİ'lerin dünya genelinde önemini daha da arttırmıştır (Erçel, 2000: 16). Ülke ekonomisinin dinamikleri olan KOBİ'ler, piyasada istikrarın sağlanması, sağlıklı rekabet ortamının oluşması ve uzmanlaşma gibi önemli potansiyellere sahiptirler.

Hemen hemen tüm ülkelerde KOBİ'lerin gerek işyeri, gerek istihdam ve gerekse üretimdeki payları genel ekonomi içinde her geçen gün ihmal edilemez boyutlara ulaşmaktadır.

Türkiye'deki KOBİ'lerin istihdama katkıları ve yarattıkları ekonomik değer göz önüne alındığında, bunların ülkemizin sosyal ve ekono-

mik yapısı bakımından taşıdıkları önem kolayca anlaşılmaktadır.

TÜİK'den temin edilen 2005 Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri çalışması kapsamındaki verilere göre KOBİ'ler;

- Ülkemizde faaliyet gösteren girişimlerin %99,9'unu oluşturmakta,
- Toplam İstihdamın % 80,57'sini oluşturmakta,
- Toplam Katma Değerin %58,48'ini sağlamakta,
- Maddi Mallara İlişkin Toplam Yatırımların%61,99'unu oluşturmaktadır.

Ayrıca, Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YO-İKK) çalışmaları kapsamında oluşturulan TÜİK 2007 istatistiklerine göre;

- KOBİ'lerin ihracattaki payı %56,3'tür.

Sayısal verilerden de anlaşılacağı üzere ekonominin belkemiğini oluşturan KOBİ'ler, ekonominin direnci ve istihdam piyasasının dinamikleri bakımından anahtar bir role sahiptirler.

Küresel Mali Krizin İşletmeler Üzerine Etkilerini İncelemeye Yönelik Bir Araştırma

Küresel mali kriz ile dünya ekonomisi bir bütün olarak durgunluğa girmeye başladı. Küresel kriz, tüm dışa açık ülkeleri olduğu kadar Türkiye'yi de etkileyecek. Bu global resesyon, ülkemizi yabancı kaynak bulmak ve dış borçların finansmanı konularında zorlayacaktır. Yaşadığımız bu krizden asıl etkilenecek kesim reel sektördür. Çünkü ülkemiz özel sektörünün bu krize yüksek miktarda döviz borcuna sahip olarak girmesi ve dış piyasalarda yaşanan talep daralmasının ihracat kapasitesini olumsuz etkilemesinden dolayı, reel sektör bu krizden asıl etkilenecek kesimi oluşturmaktadır. Türkiye açısından üzerinde düşünülmesi gereken diğer noktalardan bir tanesi, KOBİ'lerin içinde bulunduğu zor durumdur. Bilindiği gibi Türkiye'de işletmelerin % 99,9'unu KOBİ'ler oluşturmaktadır. KOBİ'ler bu krizden, kredilerden kaynaklanan döviz borçlarının olmasından dolayı olumsuz etkilenmektedir. Yüksek oranda döviz borcuna sahip olan KOBİ'lerin kredi maliyetleri

giderek yükselmekte, bundan dolayı yeni kredi almaları günden güne daha da zorlaşmaktadır. Krizin KOBİ'ler üzerindeki etkisi ise çok boyutlu yıkımlara neden olmaktadır.

Çalışmanın bu kısmında; Kayseri'de KOSGEB envanterine kayıtlı yüz firma üzerinde “Küresel Krize Karşı Türk KOBİ'lerinde Davranış Şekilleri ve Değişiklikleri Ölçmeye” yönelik yirmi sorudan oluşan bir anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasında, firmanın faaliyet gösterdiği alanı ve sektördeki yaşını içeren bilgiler ile davranış şekilleri ve değişikliklerini ölçmeye yönelik Evet – Hayır cevaplı yirmi soruya yer verilmiştir.

Araştırmaya katılan işletmelerin tümü küçük ve orta ölçekli işletme niteliği taşımaktadırlar. Araştırmaya katılan işletmelerin % 63'ü 10 yıl ve daha fazla süredir faaliyetlerini sürdürmektedir. Mevcut işletmelerin % 7'si 3 yıl veya daha az süredir faaliyet göstermektedir. Araştırmalar sonucunda işletmelerin % 63'lük gibi büyük bir bölümünün 10 yıl ve daha fazla süreli olarak faaliyetlerine sürdürdükleri için özellikle 2000 ve 2001 yıllarında meydana gelen ekonomik krizleri yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

1.1. Araştırmada Elde Edilen Bulgular ve Değerlendirilmesi

Krize karşı davranış şekilleri ve değişikliklerini ölçmeye yönelik araştırmada şu sonuçlar elde edilmiştir. Soruları cevaplayan yüz firmadan; % 40'ı Ar-Ge ve İnovasyona yönelmiş, % 95 'i alternatif pazarlara ve ürünlere yönelmiş, % 65 'i reklama ağırlık vermiş, % 80'i borçlarını ödemiş, % 20'si kullanılan kredilerde yeniden yapılanmaya gitmiş, % 5'i başka işletme ile birleşmiş, % 15'i taşıt satarken % 5'i demirbaş satmıştır, % 40'ı iş gücü azaltmıştır, % 21'i iş akış sürecinde yeniden yapılanmaya (Vardiyalı çalışma, ücretsiz izin, haftanın belli günlerinde çalışma gibi) gitmiş, % 24'ü yönetim kademesinde değişiklik yapmış, % 76'sı tasarruf tedbirlerine geçmiş ve sadece % 5'i KOSGEB desteğine başvurmuştur.

Araştırma sonucunda KOBİ'lerin krize karşı almış oldukları önlemler, davranış şekilleri ve değişiklikleri; yeni pazar ve ürün arayışı, dış pazarlara açılma gereği, Ar-Ge ve inovasyona önem verilmesi, maliyetlerin azaltılması gereği, özkaynakların öneminin anlaşılması, kalitenin önem kazanması olarak karşımıza çıkmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye ekonomisinin sağlam temellere oturtulabilmesinde lo-komotif görevi üstlenen KOBİ'lere yaşanan ekonomik krizden sonra, mevcut sorunlarına karşı daha duyarlı davranılması gerekmektedir. Türkiye'de KOBİ'lerle ilgili olarak öncelikli olarak ele alınması gereken konular; finansman, nitelikli insan kaynağı, bilgi ve iletişim teknolojileri, Ar-Ge ve inovasyon ve de pazarlama ve ihracat başlıkları altında toplanmaktadır. Değişen koşullara KOBİ'lerin esnek ve dinamik yapıları ile uyum sağlamaları daha kolaydır. Ancak KOBİ'lerin kendi başlarına Ar-Ge çalışması yapması oldukça zordur. Bu yüzden KOBİ'leri yenilikçi ürün ve hizmet üretimine teşvik etmek için yeni açılımlar uygulamaya konulmalıdır. KOBİ'lerin talep ve likidite daralması karşısında hayata tutunmalarını sağlayacak güçlü ve kapsamlı kararlar zamanında alınmalı ve hayata geçirilmelidir.

Türkiye ekonomisinde özellikle istihdam, değişme ve geliştirme sahasında “kilit” bir role sahip olan KOBİ'lere yönelik olarak; güncel verilerin oluşturulması, pazar ve ürün araştırması, eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi, yeni teknik ve teknolojik sistemlerin bu işletmelere aktarılabilmesi noktasında da sanayi-üniversite işbirliğini oluşturmak gerekmektedir.

Bu nedenlerden dolayı Devletin, yarattıkları istihdam olanakları ve değişen koşullara sahip oldukları esnek yapılarıyla hızlı tepki verebilen dolayısıyla ulusal ekonomilerin gelişmesinde ve küresel rekabetin olumsuz etkilerinden korunmasında oldukça etkili bir rol oynayan KOBİ'lere destek vermesi gerekmektedir.

Kaynaklar

Ankara Ticaret Odası (2005), “Krizler Tarihi Raporu”.

<http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=276&l=1>

Aydemir, M. Demirci, M, K. (2005), “Son Dönemler Yaşanan Krizlerin İşletmeler Üzerindeki Olumlu Etkilerinin Analizi”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 29 No.1:65.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007), “KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2007–2009)”, Ankara,

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000), “Sanayi Politikaları, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma

- Planı Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu KOBİ Alt Komisyonu Raporu”, Ankara.
- Erçel, G. (2000), “Enflasyonu Düşürme Programı ve Küçük ve Orta Boy İşletmeler”, *Ekonomik Forum Dergisi*, S.9, Yıl.7:16.
- Gültekin, R. (2001), “Esnaf ve Sanatkârlar ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Sorunları ve Ticari Krediler”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, No.9:28.
- KOSGEB. (2004), “KOBİ Ekonomisi KOBİ’ler ve Bankacılık”, KOSGEB yayını, Ankara 2004.
- Müslümov, A. (2001), “Türkiye’de Ekonomik Krizlerin Halka Açık KOBİ’lere Etkisi”, *1. Orta Anadolu Kongresi*, KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEB, Nevşehir.
- Referans Gazetesi. (2009), 01.07.2009 Tarihli Ekonomi Haberi.
http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=125237
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2009), “Finansal İstikrar Raporu”, Mayıs 2009, Sayı: 8.
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV). (2008), “2007–08 Küresel Finansal Krizi ve Türkiye: Etkiler ve Öneriler Raporu”, Kasım 2008, s. 4–5.
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV). (2009), “2007–08 Küresel Finansal Krizi ve Türkiye: Türkiye İçin Kriz Önlemleri”, Mart 2009.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “2009 Yılı Birinci Dönem Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) Verileri”, Temmuz 2009. <http://www.tuik.gov.tr>
- Uzay, N. “2001 Krizinin Kayseri’deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Etkileri”, *1. Orta Anadolu Kongresi*, KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları, KOSGEB, Nevşehir.
- Yalçın, A. Gafuroğlu, Ş. (2008), “Ekonomik Krizlerin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Yönetimsel ve İşlevsel Etkilerini Belirlemeye Yönelik Ampirik Bir Araştırma”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı. 2:436.
- Yücel T. (2001), Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Finansal Yönetim Uygulamaları, *1. Orta Anadolu Kongresi*, 18–21 Ekim, KOSGEB Erciyes Üniversitesi, Nevşehir.
- Zerenler, M. İraz, R. (2006), “Kriz Dönemlerinde Ürün ve Süreç Esnekliğinin İşletme Performansına Etkileri: Küçük ve Orta Ölçekli Tekstil İşletmelerinde Bir Araştırma”, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2006.

